

Podporovat vícejazyčnost dětí jako šanci ve vzdělávání pro všechny děti (část 1)

„Vícejazyčnost“ má různé podoby v životě dětí v konkrétním místě
Je třeba rozpoznat daný potenciál a využívat jej dlouhodobě v mateřské škole pro všechny děti – bez ohledu na mateřský jazyk nebo sociální status – k rozvoji jejich jazykových kompetencí.

Dr. Regina Gellrich

**Ředitelka Saské zemské kanceláře pro rané vzdělávání v sousedních jazycích
Görlitz**

„Vícejazyčnost je pro většinu dětí v Evropě normalitou. Evropská unie doporučuje vyučovat tři jazyky. Tento vzdělávací cíl se musí prosadit ve všech členských zemích EU – i v Německu.“ (Fthenakis 2016)

Naše budoucnost je vícejazyčná!

Vícejazyčná výchova v mateřské škole se v aktuální debatě o vzdělávací politice většinou zaměřuje na integraci dětí z rodin migrantů a jejich výuku němčiny jako druhého jazyka s cílem umožnit jim v naší zemi rovný přístup ke vzdělání a zapojení do společnosti. Úspěšné vícejazyčné výchově a cílenému jazykovému rozvoji těchto dětí v mateřské škole a v rodině se ve vědě i praxi věnuje velká pozornost.

Ovládat více jazyků se v naší současné společnosti ovlivněné globalizací již dávno stalo základním požadavkem pro všechny, který člověku otevírá rozmanité pracovní a životní perspektivy v moderním, mezinárodním světě. To se týká také dětí s němčinou jako mateřským jazykem, které dosud vyrůstaly převážně jednojazyčně. Stojíme tak před otázkou, jak mohou i tyto děti co nejefektivněji rozvíjet srovnatelné vícejazyčné kompetence.

Začít ve fázi raného vzdělávání

„Budoucnost Německa je vícejazyčná“, konstatoval lingvista Konrad Ehrlich a vyzýval k překonání monolingválního pojetí německého vzdělávacího systému (Ehrlich, 2015). Pro to, aby se s výukou začalo již v rané fázi vzdělávání, hovoří i přes přetrvávající předsudky (možné přetížení dítěte, deficity při učení němčiny jako mateřského jazyka, nevýhody při vstupu do školy...) dnes již různé, vědecky podložené argumenty, které výrazně přesahují pouze jazykový přínos pro děti.

Dobré důvody pro ranou vícejazyčnost

Lidský mozek je od narození připraven pro vícejazyčnost – vyrůstat s jedním jazykem znamená promarnit potenciál.

Rané dětství až do nástupu do školy je pro přirozené učení jazyků optimální: děti se jazyk naučí mimoděk hrou. Později se procesy učení v mozku mění a druhý jazyk se děti učí již jako cizí jazyk.

Vyrůstat dvoujazyčně má pozitivní vliv i na rozvoj duševních schopností (kognitivní flexibilita, selektivní pozornost, soustředění na podstatné...).

Dvoujazyčnost oddaluje demenci.

Kdo hovoří dvěma jazyky, naučí se další jazyk snáze.

Kdo vyrůstá vícejazyčně, získává i multikulturní kompetence (otevřenost vůči cizím, empatie atd.).

Kdo hovoří více jazyky, má větší šance v povolání.

Více: Spitzer (2014), Spiewack (2015) aj.

Obr. 1: Dobré důvody pro ranou vícejazyčnost

V zájmu rovnosti příležitostí by měly *všechny* děti, zcela nezávisle na svém mateřském jazyce a sociálním statutu, mít příležitost využít tyto šance spojené s raným kontaktem s dalšími jazyky a kulturami pro svůj osobnostní rozvoj. Cílená podpora vícejazyčných kompetencí v mateřské škole by proto měla zahrnovat *vždy všechny* děti.

A přesně v tom spočívá velká a komplexní výzva pro pedagogický personál mateřských škol: integrovat do každodenní pedagogické práce různé směry jazykové podpory – němčinu jako mateřský jazyk, němčinu jako druhý jazyk, jiný druhý jazyk..., a to pokud možno pro všechny děti bez ohledu na jejich mateřštinu a v neposlední řadě uspokojit i rodiče s jejich rozdílnými očekáváními od jazykového vzdělávání v mateřské škole.

Vícejazyčné vzdělávání má různé podoby

Neexistuje žádný obecně platný recept na podporu „vícejazyčnosti“ v mateřské škole.

V mateřských školách bývají různé podmínky a konkrétní vícejazyčné a multikulturní prostředí dětí se liší. Spektrum sahá od sociálně vyloučených lokalit s vysokým podílem dětí z rodin migrantů, kde se střetává mnoho různých mateřských jazyků a kultur, přes vyrůstání ve dvoujazyčné německo-lužickosrbské oblasti až po setkávání s lidmi ze sousední země a s jejich jazykem v každodenním životě na sasko-polsko-české hranici.

V této souvislosti se vyvinuly různé přístupy k ranému vícejazyčnému vzdělávání – od přirozené vzájemné úcty ke všem jazykům a s nimi spojeným kulturám v mateřské škole přes cíleně připravovaná setkání s dětmi ze sousední země v rámci přeshraničních partnerství mateřských škol až po imerzní zprostředkovávání druhého jazyka rodilými mluvčími, kteří pracují v bilingvních mateřských školách. Realizace těchto přístupů *vždy závisí i na* rámcových podmínkách, které v daném místě jsou nebo které je potřeba vytvořit – ať už je to aktivní zapojení rodin z jiných jazykových a kulturních kruhů, nebo zaměstnanců, kteří jsou rodilými mluvčími jazyka, který je třeba předávat, anebo využití finančních prostředků na realizaci odpovídajících programů nebo projektů.

(Copyright: LaNa)

Rozpoznat potenciály v daném místě a využít je v každodenní praxi

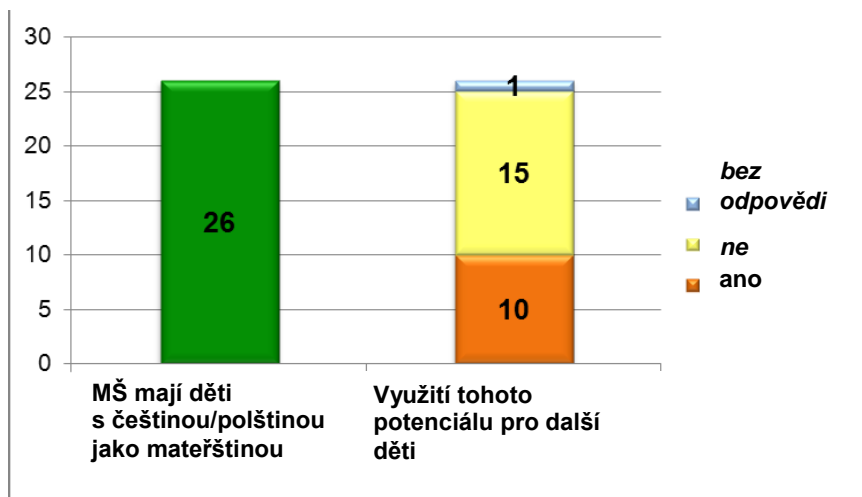
Uvedené příklady ukazují, že konkrétní situace v místě nabízí rozmanité možnosti, které je třeba objevit a poskládat jako puzzle, aby byly cíleně využity pro raný rozvoj vícejazyčných a interkulturních kompetencí *všech* dětí v mateřské škole. Nejde tu jen o zavádění mimořádných (částečně dokonce pro rodiče i zpoplatněných) výukových programů pro první krůčky v novém jazyce. Pro rozvoj vícejazyčné kompetence je jedno, jaký další jazyk se dětem má přiblížit (Riehl 2014). Mnohem více jde o využití konkrétních podmínek v mateřské škole a vypracování a zavedení koncepce rozvoje vícejazyčnosti v mateřské škole, která bude zaměřena na svět dětí a integrována do každodenního programu. Neboť „...právě v interakci s okolím, s blízkou osobou a vrstevníky lze nejlépe podpořit kognitivní a jazykový rozvoj...“ (Putjata 2015). Pro úspěšný učební proces je podstatné, aby děti tento přístup k učení jazyku vnímaly pozitivně a jako něco důležitého pro svůj vlastní každodenní život a aby si při společné interakci s autentickými jazykovými vzory vytvořily emocionální vztah k těmto osobám. Čím déle, intenzivněji a mnohotvárněji se budou moci ponořit do jiného jazyka a čím kvalitnější bude jazyková příprava, tím trvalejší budou výsledky učení.

Příklad z oblasti jazyků sousedů

Do řady saských mateřských škol podél hranice s Polskem a Českem chodí děti ze sousední země. Polští a čeští rodiče vodí děti do německé školky zcela záměrně s cílem a očekáváním, že se jejich děti naučí imerzní metodou německy a budou vyrůstat dvoujazyčně, aby měly lepší šance do budoucna. Mnohdy tak neváhají vynaložit peníze i námahu, která je spojena např. s každodenním vožením dětí do školky v sousední zemi nebo s dokládáním bydliště v Německu.

V rámci mapování současné situace, které Saská zemská kancelář pro rané vzdělávání v jazycích sousedů prováděla 2014-2015 v mateřských školách v saském příhraničí, bylo zjištěno 26 mateřských škol, které navštěvují děti z rodin, kde je polština resp. čeština mateřštinou alespoň jednoho rodiče. Pouze 20 těchto školek uvedlo, že jsou aktivní v oblasti rané výuky sousedních jazyků, tzn. že udržují partnerství s mateřskou školou v sousední

zemi a/nebo nabízejí výuku polštiny resp. češtiny. A co více – pouze 10 těchto školek odpovědělo kladně na otázku: „Využíváte potenciál sousedního jazyka těchto rodin (s polštinou/češtinou jako mateřštinou min. jednoho rodiče) i pro konkrétní nabídky pro další děti z Vaší školky?“ (srov. obr. 2)

Obr. 2: Výchova dětí s polštinou / češtinou jako mateřštinou (LaNa 2015)

Toto zjištění utvrzuje domněnku, že rozmanité možnosti nenásilného vedení dětí k jiným jazykům a kulturám, vycházející z konkrétních podmínek v místě, ještě nejsou dostatečně známy a využívány. Každodenní setkávání s dětmi ze sousední země v mateřské škole je možné pro všechny – děti i rodiče - více vyzdvihnout (např. dvoujazyčnými uvítacími tabulemi a popisy, zapojením říkadel nebo písní v jazyce sousedů v ranním kroužku, představením zvyků sousední země nebo seznamováním s kulturou vaření se zapojením rodičů ze sousední země, výlety do sousední země atd.). To jsou jednoduše realizovatelné kroky s velkým přínosem pro rané vícejazyčné a interkulturní vzdělávání všech dětí (Ulrich 2013). Tyto aktivity připravují cestu pro pochopení rodičů a okolí pro šance, které nabízí rané vzdělávání dětí v jazycích sousedů v příhraničí, odbourávají předsudky a otevírají dveře pro realizaci odpovídajících nabídek v sousedním jazyce s využitím zdrojů rodilých mluvčích v daném místě. A v neposlední řadě působí tato úcta k sousednímu jazyku pozitivně i na integraci dětí ze sousední země do každodenního provozu německé školky a jejich úspěchy v učení němčiny jako druhého jazyka (Dogan 2015).

Závěr

Podporovat vícejazyčnost jako vzdělávací šanci pro všechny děti je zajímavou a komplexní výzvou pro mateřské školy. Jsou k tomu potřeba vědomosti a metodické nástroje pro podporu jazyka, integrovanou do každodenní praxe, a také otevřenost pedagogických pracovníků vůči jiným jazykům a kulturám a jejich interkulturní kompetence, aby rozpoznali potenciál v daném místě a uměli jej využívat v každodenní praxi mateřské školy. → Více k tomu v části II v KiTa aktuell 11/16

Literatura:

Dogan, M.: Mehrsprachigkeit lebendig werden lassen. In: KiTa aktuell MO 09.2015 (S. 174-176)

Ehrlich, K. (2015): Deutschlands Zukunft ist mehrsprachig. In: Der Tagesspiegel, 05.01.2015

Fthenakis, W. (2016): Fachtag „Mehr Mehrsprachigkeit! an Krippen, Kitas und Schulen“, 18.02.2016, didacta Köln (<http://www.fmks-online.de/aktuelles.html>, 11.07.2016)

Osterrath, B. Viele Sprachen – fittes Hirn. In: DW, 21.06.2016 (<http://www.dw.com/de/viele-sprachen-fittes-hirn/a-19336224>, 13.07.2016)

Putjata, G. (2015): Ein Baum mit zwei Stämmen – Oder wenn Kinder neue Sprachen lernen. In: KiTa aktuell MO 09.2015

Riehl, C. (2014): Mehrsprachigkeit. Eine Einführung, wbg Darmstadt, 2014

Sächsische Landesstelle für frühe nachbarsprachige Bildung (LaNa, 2015): Frühe nachbarsprachige Bildung in Kitas der sächsischen Grenzregionen: Bestandsaufnahme 2014/15 (S. 39/40), Görlitz

Spiewak, M. (2015): Ein Kind, drei Sprachen. In: DIE ZEIT N 47, 19.11.2015

Spitzer, M. (2014): Zwei Sprachen sind gesund! In: Nervenheilkunde 3/2014 (S. 180-189), Schattauer 2014

Ulrich, M. u.a. (2013): Die Welt trifft sich im Kindergarten (S.32f.), Cornelsen Schulverlage GmbH, 5. Auflage, Berlin